

Список літератури:

1. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азриляна. – 5-е изд. доп. перераб. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1208 с.
2. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун: перевод с англ. П.З. Поленова ; общ. ред. и послесловие С.Р. Микулинского и Л.А. Марковой. – М. : Прогресс, 1975. – 288 с. : черт., 21 с.
3. Николис Г. Познание сложного. Введение / Г. Николис , И. Пригожин ; перевод с англ. – М. : Мир, 1990. – С. 18.
4. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика : монографія / Ярошенко Ф.О., Мельник П.В., Мярковський А.І. та ін.; за заг. ред. М.Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с., С. 13-14.
5. Философская энциклопедия. Т. 5. – М. : Наука, 1970.

Титаренко Г. Б.

Национальный университет государственной налоговой службы Украины

**ФОРМИРОВАНИЕ НОВОЙ ПАРАДИГМЫ РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ**

Резюме

Исследованы экономические условия становления национальной инновационной системы (далее – НИС) в Украине, разработки, внедрения, развития методологии НИС. Рассмотрены понятия парадигмы, доктрины, концепции НИС Украины.

Ключевые слова: инновации, концепции развития НИС Украины, руководящая подсистема НИС.

Titarenko G. B.

National State Tax Service University of Ukraine

**THE FORMATION OF A NEW PARADIGM OF DEVELOPMENT
OF NATIONAL INNOVATION SYSTEM**

Summary

Investigated the economic conditions of formation of national innovation system in Ukraine, development, implementation, development of methodology of the NIS. The concept of paradigm, doctrine, the concept of NIS Ukraine.

Key words: innovation, the concept of development of the NIS Ukraine, the NIS subsystem.

УДК 621

Храброва О. В.

Донецький державний університет управління

**АНАЛІЗ СТАНУ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
І НАПРЯМКИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ**

Проаналізовано стан машинобудівного комплексу України. Розглянуті структура та територіальна концентрація підприємств машинобудівного комплексу. Зроблено висновки та рекомендації щодо покращення стану машинобудування.

Ключові слова: машинобудівний комплекс, аналіз комплексу, стратегічний розвиток.

Постановка проблеми. Машинобудування має велике значення для зміцнення економіки України і становлення її як незалежної високорозвинутої держави. Роль машинобудування у розвитку країни визначає його обслуговуюча функція в усіх міжгалузевих комплексах – паливному, агропромисловому, будівельному тощо; участь у територіальному поділі праці (внутрішньодержавному і міждержавному). Саме від частки машинобудівної продукції в експортному секторі залежить багато в чому статус країни, її місце в міжнародних економічних інтеграційних процесах.

У наш час машинобудування служить основою економіки будь-якої країни і грає вирішальну роль у створенні матеріально-технічної бази господарства. У сучасних умовах йому належить винятково важлива роль у прискоренні науково-технічного прогресу.

Останні дослідження. Питаннями економічних процесів, формуванням інфраструктури, а також

державного регулювання стратегічного розвитку в галузі машинобудування були присвячені праці таких вчених, як Балабанова Н.В. [1], Соболев М.Ф. [2], Седелев Б.В. [3].

Мета статті. Метою статті є аналіз структури і динаміки розвитку комплексу машинобудування України і визначення найбільш актуальних напрямів розвитку.

Основна частина. Машинобудівний комплекс – міжгалузевий господарський комплекс України, що об'єднує систему науково-дослідних, конструкторсько-технологічних організацій, підприємств (об'єднань), продукція яких (машини, устаткування, прилади, апарати, механізми, послуги) має загальноекономічне призначення, виробничу та експлуатаційну спільність.

Машинобудування і металообробка – надзвичайно складна комплексна галузь промисловості. Їх численні підгалузі і виробництва певною мірою

об'єднує спільність сировини, призначення кінцевої продукції і т. д. Багатогалузева структура машинобудування і металообробки, їх техніко-економічні особливості (конструкційна складність машин, широкий розвиток процесів спеціалізації і кооперування, метало- та трудомісткість) зумовлюють специфіку розміщення різних галузей. Вирішальне значення при їх розміщенні мають такі фактори, як споживчий, сировинний, трудовий, науковий і, особливо, зручне транспортно-географічне положення або поєднання всіх зазначених факторів (ідеальний варіант). У найбільш узагальненому вигляді машинобудування ділиться, насамперед, по металоемності на важке, загальне, середнє і точне. Кожна з цих груп має певне призначення і специфічні принципи розміщення [4].

На рисунку 1 представлена схема галузевого складу важкого машинобудування.

Виробництво металургійного устаткування майже повністю (95,5%) зосереджено в Донецькому і Придніпровському економічних районах. Великими виробниками металургійного устаткування є Дебальцевський машинобудівний завод, Кадіївський ливарно-механічний завод, Маріупольський завод важкого машинобудування, а також заводи міст Дніпропетровська, Кривого Рогу, Марганця. Заводи гірничо-шахтного та бурового обладнання розміщені поблизу споживачів – вугільної промисловості Донбасу, рудної бази Придніпров'я, районів видобутку нафти і газу. Враховується фактор металоемності, оскільки споживачі машин і металу розташовані в тих же районах.

Найбільші підприємства підіймно-транспортного машинобудування розташовані в Одесі, Львові, Харкові, Нікополі, Прилуках, Дніпропетровську; середні – у Слов'янську, Золотоноші (Черкаська обл.) і Ківерцях (Волинська обл.).

Металомістких, а й орієнтованих на висококваліфіковані кадри, є енергетичне машинобудування. Воно спеціалізується на виробництві парових гідравлічних турбін, генераторів, котлів і потужних дизельних моторів, устаткування для атомних електростанцій, електроапаратури та кабелю.

Центрами енергетичного устаткування є: Харків (дає 40% усього енергетичного обладнання України), Запоріжжя, Київ, Дніпропетровськ, Мелітополь, Львів, Тернопіль, Полтава, Нова Каховка, Токмак (Запорізька обл.), Одеса.

Найважливішими центрами виробництва важких верстатів і ковальсько-пресового обладнання є: Краматорськ, Харків, Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Марганець.

Галузі загального машинобудування характеризуються середньою металомісткістю, невисокою трудомісткістю і транспортабельністю готової продукції при невеликих обсягах її випуску (виробництво обладнання для нафтової та галузей хімічної промисловості; будівельних, дорожніх, транспортних і сільськогосподарських машин). Вони розміщуються, як правило, у районах споживання продукції.

Досить розгалужена в Україні структура транспортного машинобудування, яке об'єднує підприємства з виробництва тепловозів, вагонів, (загальне машинобудування) легкових і вантажних машин, мікроавтобусів, тролейбусів і, що головне для експортної ланки країни, морських суден і

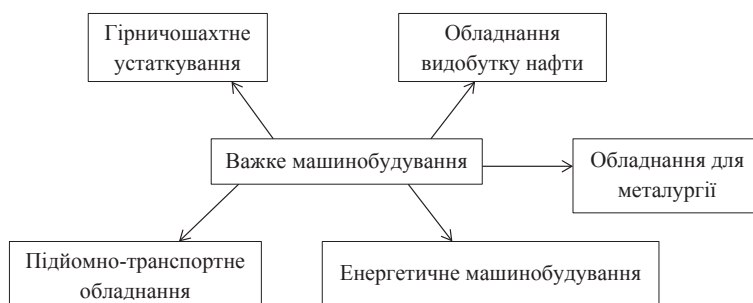

Рис. 1. Структура важкого машинобудування в Україні

літаків. Автомобільні заводи України випускають великовантажні автомобілі (Кременчук), автобуси та автонавантажувачі (Львів), легкові автомобілі (Запоріжжя), легкові автомобілі для сільської місцевості (Луцьк), автомобільні мотори (Мелітополь), мікроавтобуси (Сімферополь).

Авіаційна промисловість виробляє літаки та вузли, прилади і запчастини. Найбільший розвиток вона отримала в Києві та Харкові, де виробляють пасажирські і транспортні літаки, в тому числі один з найбільших у світі – АН-225. Останнім часом у зв'язку з конверсією виробництва ця промисловість стала випускати багато продукції широкого вжитку.

Тракторобудування в своєму розміщенні орієнтується на споживача. Найважливішим його центром є Харків, де діють заводи: тракторний, тракторних самохідних шасі, моторобудівний. Колісні трактори виробляють у Дніпропетровську, тракторні агрегати – у Вінниці. Ряд великих підприємств з виробництва деталей і запасних частин для тракторів працює у Сімферополі, Кременчуці, Чугуєві, Києві, Білій Церкві, Луганську, Одесі.

У цілому розвиток і розміщення машинобудування України супроводжується сукупністю таких загальних проблем його територіальної організації [5]:

- концентрація машинобудівного виробництва у великих містах;
- недостатньо ефективна галузева й організаційна структура машинобудування, яка характеризується розвитком наукоємних галузей, переважанням в структурі виробництва універсальних підприємств з високою матеріаломісткістю виробництва;
- слабкий розвиток машинобудівної бази в середніх і малих містах, окремих регіонах;
- відсутність комплексного розвитку машинобудування в багатьох машинобудівних центрах і регіонах, територіальна несумісність підприємств ряду галузей;
- недостатній розвиток внутрішньої регіональної виробничої кооперації, що приводить до виникнення надмірно далеких, зустрічних та інших неефективних територіально-виробничих зв'язків.

Вирішення гострих проблем територіальної організації машинобудування країни визначається насамперед чіткою розробкою державної та регіональних програм розвитку цієї галузі. Так, правильна орієнтація Донецького та Придніпровського регіонів повинна передбачати збереження (а в перспективі – розвиток) спеціалізації важкої промисловості, тракторного і сільськогосподарського, енергетичного та хімічного машинобудування.

Після спаду виробництва, зумовленого світовою економічною кризою, машинобудування України набуває динаміку розвитку.

Поступово оживати вітчизняне машинобудування початок лише наприкінці 90-початку 2000-х років. Не в останню чергу це сталося завдяки експерименту, проведеному на підприємствах ГМК у 1999-2002 роках. Відповідно до Закону України від 14.07.1999 р. № 934-XIV Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України (дійв з 01.07.1999 р. по 01.01.2002 р.) для багатьох підприємств ГМК були створені умови для подолання кризового стану галузі: реструктуризація підприємств, висновок неефективних потужностей, стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, випуск конкурентоспроможної продукції та створення робочих місць. Як результат, метпідприємства істотно збільшили інвестиції в переозброєння своїх виробничих потужностей, пред'являючи попит, у тому числі, і на продукцію вітчизняного машинобудування.

Динаміка обсягів виробництва в машинобудуванні представлена на графіку 1 (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка обсягів виробництва

Пряма лінія тренду дозволяє побачити на графіку несприятливу динаміку росту обсягів виробництва продукції машинобудівного комплексу. Це доводить необхідність проведення реорганізаційних програм для подальшого розвитку.

На сьогоднішній день багатогалузевий машинобудівний комплекс – потужний сектор промисловості України, який об'єднує більше 11 тис. підприємств. Частка машинобудівної галузі в українській промисловості перевищує 15%, у ВВП становить близько 12%. У машинобудуванні зосереджено понад 15% вартості основних засобів, майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% загальної кількості найманих працівників.

До сфери діяльності комплексу відносяться в цілому 23 підгалузі машинобудування, які зазнавали різні зміни, але їх потенціал збережений. Починаючи з 2000 р. машинобудування розвивалося стабільними темпами, мало позитивну динаміку зростання. Найбільші обсяги виробництва товарної продукції були досягнуті в 2008 р., вони становили майже 64 млрд. грн. Експорт машинобудівної продукції становив 27 млрд. грн. Фінансова криза негативно позначилася на галузі – у 2009 р. обсяги виробництва знизилися на 58%. Особливо це торкнулося автомобілебудування, важкого і транспортного машинобудування, питома вага яких найбільший в структурі продукції. Аналізуючи показники розвитку машинобудування за 2012 р., можна відзначити, що виявилася тенденція поліпшення результатів діяльності під-

приємств і виходу їх з кризового стану. Темпи розвитку виробництва в цій галузі – одні з найвищих. За січень-вересень 2012 р. підприємства загального машинобудування випустили товарної продукції на 29,4 млрд. грн., що становить 160% по відношенню до аналогічного періоду минулого року.

Сьогодні спостерігаються незначні темпи розвитку виробництва у машинобудівній галузі. Можна відзначити, що загальне машинобудування становить 8% валового внутрішнього продукту. Це автомобільне, транспортне, важке машинобудування, станкоінструментальна, металургійна промисловість і електротехніка.

Для стимулювання розвитку підприємств машинобудівного комплексу України та підвищення їх ефективного функціонування доцільно вжити таких заходів:

1. Структурна перебудова в галузі з залученням наукоємних і високотехнологічних виробництв;
2. Створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій у розвиток комплексу;
3. Планомірне встановлення економічно обґрунтованих тарифів, що стимулюватимуть зняття витрат у виробництві;
4. Орієнтація продукції на стандарти розвинутих країн для входження на світові ринки;
5. Залучення провідних науково-дослідних інститутів країни для стратегічного розвитку галузі.

Висновки. У перспективі машинобудування повинно зайняти більш вагоме місце як у структурі промисловості, так і у формуванні експорту України. Необхідно удосконалити галузеву структуру машинобудування, розширити асортимент його продукції за рахунок підвищення питомої ваги галузей, що виробляють товари народного споживання. Необхідна модернізація машинобудівних заводів, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій і значне підвищення за рахунок якості машин, їх конкурентоспроможності.

Необхідно налагодити виробництво високоефективних машин і їх систем для всіх галузей і сфер народного господарства, приладів і апаратів, швидкісної електронно-обчислювальної техніки нового покоління, виробництва систем зв'язку, засобів управління, автоматизації. Спеціалізацію і кооперування виробництва в машинобудуванні необхідно орієнтувати на вітчизняні підприємства, створювати замкнуті цикли виробництва усередині країни.

Сучасна стратегія державної промислової політики України в галузі машинобудування передбачає зростання темпів випуску наукоємної продукції високого технологічного рівня, освоєння нових конкурентоздатних зразків техніки, підвищення якості та ефективності виробництва з орієнтацією на потреби внутрішнього ринку та збільшення експортного потенціалу.

Для цього передбачається прискорити структурну перебудову машинобудівного комплексу на основі збільшення обсягів виробництва в таких пріоритетних галузях і телекомунікаційних системах, як важке машинобудування, сільськогосподарське машинобудування, приладобудування та електротехнічні промисловості.

Список літератури:

1. Балабанова Н.В. Розвиток машинобудування в Україні: проблеми і перспективи / Н.В. Балабанова // Фінансовий механізм державного управління економікою України : зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2008. – Т. IX, вип. 102, серія «Державне управління». – С. 152-158.

2. Соболев М.Ф. Формування ринкової інфраструктури в перехідній економіці України / М.Ф. Соболев. – Х. : Бізнес Інформ, 2010. – 304 с.
3. Седелев Б.В. Оцінка параметрів і структура економічних процесів / Б.В. Седелев. – К. : Економіка, 2008. – 210 с.
4. Горячева Т.В. Аналіз Машинобудівного комплексу України / Т.В. Горячева // Економіка України : зб. наук. праць Донецького національного технічного університету. – Донецьк, 2010. – С. 52-58.
5. Машинобудівний комплекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proreklam.com/news/researches/19619-mashinostroitelnj-kompleks.html>.

Храброва Е. В.

Донецкий государственный университет управления

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ И ПУТИ ЕГО УЛУЧШЕНИЯ

Резюме

Проанализировано состояние машиностроительного комплекса Украины. Рассмотрены структура и территориальная концентрация предприятий машиностроительного комплекса. Сделаны выводы и рекомендации по улучшению состояния машиностроения.

Ключевые слова: машиностроительный комплекс, анализ комплекса, стратегическое развитие.

Khrabrova O.V.

Donetsk State University of Management

ANALYSIS OF THE STATE MACHINE-BUILDING COMPLEX OF UKRAINE AND WAYS TO IMPROVE IT

Summary

The state of the machine-building complex of Ukraine. The structure and spatial concentration machine-building enterprises. Conclusions and recommendations for improvement of engineering.

Key words: machine-building complex, complex analysis, strategic development.